

Saksbehandler: Sven Oppegaard

Referanser:

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
28.04.2010	Strategiplan for samisk kirkeliv utdrag.pdf	49913
	Uttalelse fra MKR	

Hele planen finnes på websiden til kirken.no:
<http://kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=110674>

Strategiplan for samisk kirkeliv

Sammendrag

Samisk kirkeråd har bedt Mellomkirkelig råd om innspill på feltene i samisk kirkeliv som handler om forsonings- og dialogarbeid, internasjonalt og økumenisk urfolksarbeid. Avsnittene i planen som omhandler dette, er tidligere utsendt.

Vedlagt følger utkast til uttalelse fra Mellomkirkelig råd til Forslag til Strategiplan for samisk kirkeliv. Utkastet forholder seg til noen flere deler av strategiplanen enn de som tidligere er sendt ut.

Forslag til vedtak

Mellomkirkelig råd slutter seg til uttalelsen til Forslag til Strategiplan for samisk kirkeliv med de innspillene som kom fram på møtet.

Forslag til Strategiplan for samisk kirkeliv. Høringsdokument februar 2010

Uttalelse fra Mellomkirkelig råd (MKR) – UTKAST 05.05.2010

MKR har mottatt det foreliggende Forslag til Strategiplan for samisk kirkeliv. MKR er ikke høringsinstans, og leverer derfor ikke hørings svar. Men siden en del av de temaene som berøres i Forslaget har betydning for MKRs arbeid, vil vi gjerne med dette legge frem følgende synspunkter på noen enkeltsaker.

- 1: Forslaget er økumenisk betydningsfullt siden arbeidet med urfolksspørsmål inngår, slik utredningen påpeker, i de internasjonale økumeniske organisasjonenes virksomhet med sterk støtte fra Den norske kirke. MKR slutter seg til de begrunnelsene som er anført for at dette samarbeidet skal videreføres:

For det første har samarbeidet med sentrale aktører i det kirkelige urfolksarbeidet vist seg å gi viktige impulser for interne prosesser i samisk kirkeliv. For det andre har det samiske bidraget vist seg å ha betydning for det internasjonale urfolksarbeidet i KV og LVF. Til sist bør Den norske kirke se et særskilt ansvar for å bidra globalt på denne arenaen. Urfolk generelt tilhører verdens fattigste og mest marginaliserte befolkninger, og kommer ofte fra kirker med små ressurser. Få land med urfolk er i samme posisjon til å bidra i det kirkelige internasjonale urfolksarbeidet som Norge. (s. 95)

2. Forslaget er også betydningsfullt i et norsk økumenisk perspektiv ved at det legger vekt på behovet for å fortsette det forsoningsarbeidet mellom den norske og den samiske befolkning som har pågått i mange år, og hvor viktige resultater er oppnådd, men hvor mye bearbeidelse ennå gjenstår. MKR finner de erfaringene som er gjort med forsoningsprosjektet i Nord-Salten verdifulle. Det hevdes her blant annet:

[Prosjektet har] gitt særlige erfaringer med hensyn til fruktbare metoder for lokalt og regionalt forsonings- og dialogarbeid. Dette vil være relevant for større deler av samisk kirkeliv, og antakelig ha overføringsverdi også til andre områder av kirkens arbeid. (s. 84)

MKR merker seg dette, og vil ønske å dra nytte av og videreføre de oppnådde erfaringene, både når det gjelder fortsatt forsoningsarbeid i forhold til den samiske befolkning, og innenfor det videre økumeniske arbeidsområdet.

3. MKR finner Forslaget verdifullt med den klargjøringen det bidrar med til forståelsen av den ønskede prosessen som knytter seg til "at staten Norge er etablert på territoriet til to folk, det norske og det samiske, og at samene er et urfolk i Norge." (s. 56). Forslaget viser til "segregering" på den ene siden og "integrering" på den andre siden, som på tross av at de er motsatte prosesser, begge kan bli oppfattet som å ha homogenitet som samfunnsnorm. Mens segregering skiller ut det som ikke passer inn, kan integrering føre til at sosiale og kulturelle særtrekk blir absorbert og forsvinner. Forslaget peker her på "inkludering" som et tredje og mer egnet alternativ ved at det ivaretar en urfolksrettslig tenkning:

Inkludering har et motsatt ideologisk utgangspunkt enn segregering og integrering, idet man erkjenner at mangfold finnes, og forutsetter *ulikhet* eller *mangfold* som samfunnsnorm. Man tilkjenner dermed mennesker retten til å delta i samfunnets felles liv uten at de må oppgi sin egenart og forskjellighet. (s. 56)

Hvilken tolkning og eventuell praktisering som skal knyttes til henholdsvis integrering og inkludering følger selvsagt ikke av begrepene som sådanne. Problematikken er imidlertid meget viktig. For MKR er det ikke minst av stor betydning å drøfte hva det som blir anført

i Forslaget når det gjelder den samiske befolknings integritet, kan innebære for holdningen til nærværet i Norge av befolkningsgrupper med utenlandsk opphav. Det samiske folk vil som urfolk, blant annet med territoriale og andre historiske rettigheter, stå i en klart definert særstilling sammenlignet med tilflyttede befolkningsgrupper. Men det er ikke desto mindre interessant å vurdere hva respekt for egenart og forskjellighet kan innebære for forståelsen av henholdsvis integrering og inkludering når det gjelder andre grupper.

4. MKR merker seg med interesse hva Forslaget anfører med hensyn til samisk kristendomsforståelse og teologi. Det vises til at det har vokst frem en bevissthet om at "samer bærer med seg en egen kristendomsforståelse, og at det er behov for en bevisstgjøring om egen historie, egne tradisjoner og egne erfaringer som grunnlag for refleksjon om teologi og kristen tro." (s. 48). Den aktuelle situasjon på dette feltet beskrives slik:

I dag begynner "samisk teologi" å bli etablert som et uttrykk for kontekstuell teologisk refleksjon på grunnlag av samisk kristendoms- og virkelighetsforståelse og aktuelle temaer fra samisk historie, kultur og samfunnsliv.

Det er en voksende erkjennelse i Den norske kirke som helhet at samisk kirkeliv tilfører resten av kirken viktige impulser med hensyn til forståelse av tro og identitet og sammenhengen mellom natur og livsanskuelse. (s. 48)

Det vises til at over generasjoner er "samers deltakelse i kirkens høytider, ritualer og trosliv tett sammenvevd med andre samiske kulturuttrykk og tradisjoner, og det har vokst frem egne samiske kristendomsforståelser." (s. 55)

Forslaget refererer spesielt eksempler på hvordan naturen eller skaperverket er og har vært en inspirasjonskilde for religiøsitet, og viser til at det her er likhet med bl.a. keltisk spiritualitet. Dette momentet fremheves spesielt også i Plan for samisk trosopplæring:

Fra den tid da samene levde etter veidesamfunnets livsform, preget og formet dette den samiske førkristne tro. Nå som kristendommen har slått rot og fortsatt vokser i Sápmi, så har likevel ærbødigheten og det åndelige forholdet til naturen blitt tatt med videre inn i den moderne verden. Denne arven er det viktig at vi lærer videre til neste generasjoner, spesielt i vår tids møte med miljøutfordringene. Urfolks åndelighet har alltid understreket jordens hellighet, og menneskets tilknytning til den. (s. 112)

Det er verd å merke seg dette, fordi skapelsesteologien er blitt så viktig i vår tid. Dette gjør samisk preget teologi spesielt aktuell og relevant både i norsk sammenheng og i den videre økumeniske kontekst. Samtidig er det en utfordring for Den norske kirke å forholde seg på en reflektert måte til samisk tolkning av den første trosartikkel, og den omfattende bruken av denne i teologien som helhet, slik at den blir sett både som et særmerke ved samisk spiritualitet og som en del av den teologiske helhet som anerkjennes i Den norske kirke.

5. MKR vil understreke viktigheten av det samisk-kirkelige samarbeidet over landegrensene som omtales i Forslaget. (s. 93f.) Her handler det om viktig kommunikasjon og samhandling mellom de samiske grupperingene i Norge og tilsvarende grupperinger i Sverige og Finland, hovedsakelig gjennom samiske kirkedager og samdrøftingsmøter i henhold til *Enarekonvensjonen*. Men det handler også om økumenisk samarbeid i samisk kontekst mellom de lutherske kirkene og Den ortodokse kirke, særlig gjennom *Samarbeidsrådet for kristne kirker i Barentsregionen* (SKKB). MKR ønsker å bidra gjennom direkte engasjement til at SKKB videreføres.

**Forslag til
Strategiplan for samisk kirkeliv
m/ Plan for samisk trosopplæring**

- høringsdokument februar 2010

NOROGGA GIRKU - DEN NORSKE KIRKE

Samisk kirkeråd - Sáme girkkoráde

Saemien gærhkoeraerie - Sámi girkoráddi

3.4.6. Samisk kirkeliv over landegrensene

De nasjonale grensene går på tvers av de språklige og kulturelle grensene i det samiske området. Over hele Sápmi er det derfor lange tradisjoner for at samisk kirkeliv samler på tvers av landegrensene lokalt og regionalt. I Norge gjelder dette for alle språkgrupper. I det nord- og lulesamiske området har den læstadianske bevegelse vært en stabil arena for samiskkirkelig fellesskap over landegrensene. I det sørsamiske området er det tradisjoner for samiske kirkehelger som samler sørsamer på tvers av landegrensene. De ortodokse skoltesamene i Neiden står i nært fellesskap med skoltesamene i Sevettijärvi på finsk side av grensen som også er greskortodokse.

Samiske kirkedager er i nyere tid etablert som økumeniske allsamiske kirkedager for alle samer i Sápmi. Kirkedagene er holdt to ganger, 2004 i Jokkmokk på svensk side og 2009 i Inari på finsk side. Arrangementene samlet mellom 500 og 1000 deltakere.

3.4.7. Urfolksarbeid

Som på andre samiske samfunnsområder har kontakt med andre urfolk vært viktig også innenfor samisk kirkeliv. Kirkenes Verdensråd (KV) etablerte i 1995 et eget urfolksprogram med en urfolksrådgiver lokalisert i Genève. Urfolksprogrammet har siden vært den viktigste samarbeidsarenaen for Samisk kirkeråd i internasjonalt kirkelig urfolksarbeid. Etter å ha ligget nede noen år ble KV's urfolksprogram reetablert i 2008 etter påtrykk fra bl.a. Den norske kirke. Kirkelig nettverksbygging, støtte til urfolks rettigheter, og urfolks teologi og spiritualitet er hovedsøylene i KV's arbeid. Det Lutherske Verdensforbund (LVF) er også i ferd med å etablere et eget urfolksarbeid etter vedtak fattet av LVF's generalforsamling i 2003. SKR har også hatt visse urfolkskontakter gjennom enkeltprosjekter, delvis i samarbeid med Kirkens Nødhjelp. Enkelt menigheter i samisk kirkeliv har, eller har hatt kontakt mot urfolk i andre land gjennom misjonsprosjekter eller utveksling.

3.4.8. Samisk kristendomsforståelse og teologi

Det har foregått viktige identitets- og bevisstgjøringsprosesser i samisk kirkeliv de siste årene. Samisk kirkeråd satte tidlig fokus på behovet for arbeid med samisk kristendomsforståelse og teologi. Spesielt i rammen av prosjektet *Theology of Life* (1994-1996), evangelium og kulturprosessen i Den norske kirke (1995-1996), og ressursgruppen for samisk teologi og kristendomsforståelse (1997-1999) vokste en bevissthet fram om at samer bærer med seg en egen kristendomsforståelse, og at det er behov for en bevisstgjøring om egen historie, egne tradisjoner og egne erfaringer som grunnlag for refleksjon om teologi og kristen tro.

Det siste tiåret har prosessene fortsatt og kommet til uttrykk gjennom ulike skriftlige bidrag og nyskapende arbeid med gudstjeneste, liturgi, trosopplæring og teologi. En rekke personer med ulik faglig bakgrunn har bidratt. I dag begynner "samisk teologi" å bli etablert som et uttrykk for kontekstuell teologisk refleksjon på grunnlag av samisk kristendoms- og virkelighetsforståelse og aktuelle temaer fra samisk historie, kultur og samfunnsliv.

Det er en voksende erkjennelse i Den norske kirke som helhet at samisk kirkeliv tilfører resten av kirken viktige impulser med hensyn til forståelse av tro og identitet og sammenhengen mellom natur og livsanskuelse.

Eksempler fra samisk virkelighets- og kristendomsforståelse

Naturen eller skaperverket er og har vært en inspirasjonskilde for religiøsitet. Som i tilfellet med for eksempel keltisk spiritualitet, har naturen vært viktig for den samiske befolkningen. Flertallet av eksemplene nedenfor vil vekke gjenkjennelse i de fleste samiske miljøer, selv om skikkene kan variere fra område til område.

Samisk åndelighet eller tenkemåte inngår ofte i den uskrevne og tause samiske kulturkompetansen. Den overføres gjerne uten ord, med henvisning til tradisjon, og utgjør en grunntenkning dypt forankret i samisk kultur og språk. Den er preget av hvordan tidligere generasjoner i sitt daglige arbeid i reindrift, utmarksnæring, fiske og jordbruk var avhengig av vær og vind og andre ting man ikke rådde over. Sykdommer og plager hos mennesker og dyr var noe man måtte hanske med selv, eller søke hjelp for hos andre som hadde evnen eller gaven til å helbrede. Elementer av slike tradisjoner lever fortsatt, i tillegg til andre skikker og forestillinger forankret i samisk grunntenkning.

Ritualer knyttet til livets merkedager som fødsel, dåp, dåpsstadsfestelse, konfirmasjon, bryllup og begravelse, samt sykdom reflekterer ofte tenkning, verdier og moral forankret i en slik samisk grunntenkning. Noen eksempler på slike skikker og ritualer er:

Hjemmedåp/faddere: Det er vanlig å få barnet hjemmedøpt, for deretter å få det stadfestet i kirken en tid etter. Barnet har flere faddere enn det som er vanlig i norsk sammenheng. Man snakker her om en utvidet familiestruktur som er vanlig og viktig i samiske samfunn. Dette kommer også til uttrykk ved mange gjester i samiske brylluper.

Šiella: Det er vanlig å henge en šiella, f.eks i form av en komsekule av sølv, eller en liten kniv av stål i slire, i komsa til et spedbarn for å verne det mot forbyttning av de underjordiske, eller bli befengt med sykdom fra overnaturlige fenomener.

Buorádallan /helbreding: Buorádallan /helbreding ved håndspålegging, lesing og blåsing er vanlig. Dette er noe man forvalter i det stille for at denne gaven ikke skal forringes, likesom den også kan forringes ved hvis den brukes i kommersiell sammenheng. Slik helbreding skjer i Guds navn, og er mye etterspurt.

Ved begravelser: Man håndhilser på alle, selv om man kan ha sett og håndhilst på vedkommende samme dag/nylig.

Ved likskue: Ved likskue skal blikket først festes mot fotenden for deretter å forflytte blikket oppover mot ansiktet. Dette har sin bakgrunn i forestillingen om at ved å gjøre det slik festes ikke bildet av den døde så lett i minnet / hukommelsen, og slik verne en selv mot redsel og angst.

Samiske forestillinger som overbevisningen om de underjordiskes eksistens, og *diiddat* (varsler/leveregler) er forestillinger som er levende og i bruk. For at kirken skal kunne møte denne siden av den stede samiske kulturen på en respektfull måte, er det viktige for kirken å kjenne til de verdiene og moralen som kommer til uttrykk i denne samiske grunntenkningen.

Velsignelse av hus: I mange samiske sammenhenger er det ikke uvanlig at presten, eller annen åndelig autoritet, blir tilkalt dersom folk opplever uro i hus (eller ved innflytting i nytt hus). Det synges salmer, leses fra Guds Ord og holdes en enkel andakt. Man ber om fred over huset, tegner korstegnet, ber Fader Vår og lyser velsignelsen. Erfaringen er at det som uroer borte, og folk får fred i huset. Samisk kirkeråd har laget en nordsamisk liturgi for dette formålet.

4. PRINSIPIELL DEL

Den norske kirkes arbeid med samisk kirkeliv er prinsipielt begrunnet på flere nivåer. Arbeidet springer ut av kirkens eget tros- og verdigrunnlag og er forankret i en rekke kirkelige vedtak, arbeidet er juridisk forpliktet av norsk lov og internasjonal folkerett, og føringene i regjeringens samepolitikk retningsgivende for Den norske kirkes virksomhet. Til sist legges en aktivt støttende samisk religionspolitikk, inkluderingsprinsippet og forsoningsperspektivet til grunn som prinsipielle delperspektiver i denne planen. Samlet utgjør dette det prinsipielle fundamentet for de føringer og tiltak som foreslås i kapittel 5 og 6.

4.1. Teologisk grunnlag – det bibelske mandatet

En kristen kirke henter sin primære inspirasjon og forpliktelse i Bibelens budskap, og Den norske kirkes arbeid med samisk kirkeliv og urfolksspørsmål er følgelig forankret i kirkens tros- og verdigrunnlag. Nedenfor gis noen bibelske perspektiver på arbeidet med samisk kirkeliv.

Alle mennesker er skapt i Guds bilde med samme ukrenkelige verdi (1 Mos 1,27). All erfaring viser imidlertid at der hvor menneskers språk, kulturuttrykk og etniske fellesskap blir utsatt for stigmatisering, der krenkes menneskeverdet. Urfolk har vært særlig utsatt for dette. Budskapet om å være skapt i Guds bilde skulle ivareta menneskets verdighet i rammen av eget språk, egen kultur og egen historie.

I misjonsbefalingen sier Jesus: ”Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler!” (Matt 28,19) Evangeliet er et gode når mennesker får motta det fritt og på egne premisser. Misjonsbefalingen er derfor et uttrykk for at retten til evangeliet er gitt til alle folk, at Kristus er for alle folkeslag, og at alle folk har en rettmessig plass i kirken.

Ivaretagelsen av samisk språk er en viktig del av samisk kirkeliv. I Det nye testamente er det språklige mangfoldet knyttet til Den Hellige Ånds virke i teksten om pinseunderet (Apg 2). Pinsedag er ”motfortellingen” til beretningen om Babels forvirring (1 Mos 11). På pinsedag består forvirringen imidlertid i en gledelig overraskelse: folk fra ”alle folkeslag” forundres i det de får høre om Guds storverk på sine egne tungemål. Pinseunderet er dermed Åndens grunnleggende bekreftelse av morsmålet, og det språklige mangfoldet fremstår fra kirkens første dag som et tegn på kirkens sanne identitet.

I Bibelens siste bok, Johannes’ Åpenbaring, inngår språkene i den himmelske lovsangen framfor Guds trone. Det tales om en skare som ingen kan telle av alle nasjoner og stammer, folk og tungemål. (Åp 7,9) Kirkens ivaretagelse av samisk språk handler derfor om noe mye dypere enn effektiv kommunikasjon. Alle språk og folk inngår ifølge bibelen i den himmelske liturgi. Oversettelse og bruk av Bibel, salmer og liturgier på folkets språk er for øvrig en viktig del av den lutherske arv.

Det nye testamentet vitner om det kulturelle dilemmaet som oppstod når kirken gikk fra å være en jødisk bevegelse til også å omfatte mennesker med annen etnisk, kulturell og religiøs bakgrunn. Dette har visse paralleller til problemstillinger skapt av siste århundres misjon hvor evangeliet kunne fremstilles som om det var tilgjengelig kun gjennom vestlige

kulturuttrykk og verdier. Som mange kirker i andre deler av verden, er også samisk kirkeliv utfordret av slike problemstillinger.

Et sentralt spørsmål i urkirkens kulturkonflikt var hvorvidt ikke-jøder måtte følge jødisk lov og praksis for å være kristne, for eksempel omskjæres og følge jødiske renhetsforskrifter. (jf f.eks. Apg 10-15) Paulus stod for det radikale synet at hedningekristne (altså ikke-jøder) ikke var pliktige til å underkaste seg jødiske skikker på dette området. Han begrunnet dette med at i troen på Kristus står alle likt. (1 Kor 12,13; Gal 3,28; Kol 3,11) Paulus' syn vant fram som hovedsynet i kirken. Troen på Kristus gir med andre ord frihet til å være kristen i forlengelsen av egen kultur. Dette handler ikke om en ukritisk akseptering av alt, men om en frihet til å ta med seg alt som er godt og verdig i sin kultur. (Fil 4,8)

Kallet til rett og rettferdighet er en viktig impuls i Bibelen som forplikter Kirken. Den er spesielt tydelig til stede i den gammeltestamentlige profettradisjonen (jf. Jes 58,6-8; Am 5,12), og finner sin fortsettelse i evangeliens vitnesbyrd om Jesus (Luk 1, 47-55; 4, 18-19). Bibelen tegner et bilde av en Gud som står på de undertryktes side. Dette perspektivet driver kirken til engasjement i sosialetiske spørsmål og har relevans for kirkens arbeid med urfolksspørsmål.

Budskapet om forsoning er sentralt i Det nye testamente. Der urett er begått forutsetter forsoning både vilje til å erkjenne uretten, og vilje til å søke rettferdighet gjennom gjenopprettende handlinger som bygger en ny framtid i gjensidig anerkjennelse (Luk 19,8-9). Forsoningen som Kristus bringer har sitt sentrum i gudsforholdet (2 Kor 5,17-18; Rom 5,10), men er også virksom i forhold til etniske og kulturelle skillelinjer (Ef 2,14-16).

I Det nye testamentet omfatter forsoningen også hele skaperverket (Kol 1,20), og hele skapningen deltar i den kosmiske lovsangen av Lammet (Åp 5,13). Bibelen forteller at mennesket er tatt av jorden (1 Mos 2,7), lik alle andre skapninger, og at Gud har sluttet en pakt med alt det skapte (1 Mos 9,9-11). Samers åndelighet har i likhet med andre ufolks tradisjoner, vektlagt nærhet til og samhörighet med resten av skaperverket, og dette perspektivet er innvevet i samiske kristendomstradisjoner.

4.2. Prinsipielle vedtak i Kirkemøtet

Kirkemøtet har de to siste tiårene fattet en rekke vedtak som samlet sett er uttrykk for Den norske kirkes prinsipielle tenkning i forhold til samisk kirkeliv. Nedenfor gjengis flere av disse med henvisning til første gang Kirkemøtet bruker formuleringen. Flertallet av formuleringene er gjentatt av senere kirkemøter.

Norge er bygd på territoriet til to folk – samer og nordmenn, og samene er et urfolk i Norge (KM 11/03). Kristendommen har en over tusen år lang historie i vårt land og er innvevd i historien både til det norske og det samiske folket. (KM 6/07) Samisk kirkeliv skal ivaretas som en nødvendig og likeverdige del av Den norske kirke (KM 12/92). Fordi de fleste samer i Norge tilhører Den norske kirke, har kirken ansvar for å legge forholdene til rette for den samiske befolkningens trosliv. (KM 15/90). Forholdene må legges til rette for at samene selv kan ta ansvar for og utforme samisk kirkeliv (KM 15/90). Den norske kirke tar et spesielt ansvar overfor sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk språk, som er offisielle samiske språk i Norge (KM 2/92). Den norske kirke har erkjent sin medvirkning i fornorskningen av samene

og vil bidra til at uretten ikke fortsetter (KM 13/07). Det samiske folket har kulturelle rettigheter som også innebærer rettigheter til naturgrunnet for samisk kultur (KM 11/03).

4.3. Føringer fra Det Lutherske Verdensforbund og Kirkenes verdensråd

Urfolksspørsmål har i lengre tid vært på agendaen til Kirkenes Verdensråd (KV) og de siste årene også i Det Lutherske Verdensforbund (LVF) (jf pkt 5.12. nedenfor). Både KV og LVF har i denne sammenheng fattet vedtak som legger føringer med hensyn til KV's og LVF's egen virksomhet og med hensyn til medlemskirkenes inkludering av urfolk og urfolks rettigheter i sitt arbeid.

Under LVF's generalforsamling i Winnipeg 2003 ble det vedtatt en egen urfolksresolusjon. I tillegg til opprettelsen av et eget urfolksprogram i regi av LVF, inneholdt resolusjonen en generell anmodning til LVF's medlemskirker:

The LWF and its member churches are also asked to support a process at the national, regional and international levels of protecting human rights of Indigenous peoples, including land rights.

På KV's generalforsamling i Porto Alegre 2006 vedtok generalforsamlingen følgende resolusjon etter forslag fra KV's Policy Reference Committee (PRC):

16. The PRC affirmed the recent actions of the Central Committee on human rights, Indigenous Peoples and language loss. The Assembly *recommends* to strengthen the participation and visibility of Indigenous Peoples within the WCC. The Assembly *considers* this an essential step for deepening the relationships among WCC member churches. The Assembly in particular *urges* the WCC to address the main areas which are problematic for Indigenous churches in its policy directions. The Assembly *considers* strengthening relationships with Indigenous Peoples an opportunity for the fellowship to gain new insights on the importance of place, land, language and theology of creation, as well as creative perspectives on grace and transformation.

4.4. Norsk lov og folkeretten

Samenes rettsgrunnlag er styrket betydelig de siste par tiårene i nasjonal lovgivning og internasjonal folkerett. Dette bør ut fra en kirkelig betraktning forstås som en konkretisering av kirkens tros- og verdigrunnlag på det rettslige området. Nedenfor nevnes nasjonale lover og folkerettslige bestemmelser som forplikter Den norske kirke i sitt arbeid med samisk kirkeliv og urfolksspørsmål.

4.4.1. Nasjonal lovgivning

Grunnloven § 110a slår fast at "Det påligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og udvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv." Bestemmelsen gir norske myndigheter en rettslig, politisk og moralsk forpliktelse til å legge til rette forholdene slik at samene selv skal kunne sikre og påvirke det

samiske samfunnets utvikling. Bestemmelsen har betydelig relevans for Den norske kirke som statskirke, og vil fortsatt ha det etter endrede relasjoner mellom stat og kirke (jf pkt 4.6 og 5.13).

Sameloven er med på å konkretisere innholdet i prinsippene som Grunnloven § 110a etablerer. Loven omhandler Sametinget, samisk språk og det samiske flagget. *Samelovens språkregler* er spesielt viktige for Den norske kirke. § 1–5 slår fast at samisk og norsk er likeverdige språk, og loven gir språklige rettigheter i møte med ulike offentlige organ, inkludert Den norske kirke. Flere bestemmelser i sameloven er knyttet opp mot *forvaltningsområdet for samisk språk* som i dag utgjøres av kommunene Kárášjohka/Karasjok, Guovdageaidnu/Kautokeino, Porsángu/Porsanger, Unjárga/Nesseby og Deatnu/Tana i Finnmark; Gáivuotna/Kåfjord og Loabát/Lavangen i Troms, Divtasvuodna/Tysfjord i Nordland og Snáase/Snása i Nord-Trøndelag. Både sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk språk er omfattet av bestemmelsene. Sameloven er en minimumslov, og språkbestemmelsene minimumskrav.

Samelovens språkregler hjemler visse forpliktelser for Den norske kirke i forvaltningsområdet, både med hensyn til kirkelig betjening og tjenesteytingen i den kirkelige forvaltningen lokalt og regionalt. På regionalt nivå i de tre nordligste bispedømmer er kirken forpliktet til å kunne svare skriftlig på samisk, mens kirkens organer på lokalt nivå i forvaltningsområdet er forpliktet til å kunne gi svar både muntlig og skriftlig på samisk. Visse lover, kunngjøringer og skjema skal være på samisk etter nærmere bestemmelser. I forvaltningsområdet er man forpliktet til å kunne gi individuelle kirkelige tjenester på samisk (sjelesorg, dåp, soknebud og vigsel), og ansatte har rett på permisjon med lønn for å skaffe seg kunnskaper i samisk når organet har behov for dette. 10 menigheter og 3 bispedømmer i Den norske kirke er i dag berørt av loven.

I vedlegg 1 finnes en redegjøring for samelovens språkbestemmelser og de konkrete forpliktelsene som følger av disse på de enkelte virksomhetsområder i Den norske kirke.

Menneskerettsloven gir FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og FNs barnekonvensjon status som norsk lov (mer om disse under pkt 4.4.2). Disse har relevans for Den norske kirkes arbeid med samisk kirkeliv og urfolksspørsmål.

Kirkeloven har bestemmelser som eksplisitt omhandler samisk kirkeliv. Loven sier at "Kirkemøtet skal verne og fremme samisk kirkeliv" (§24), og at det skal være en samisk representant i hver av de tre nordligste bispedømmerådene (§ 23).

4.4.2. Folkerettslige bestemmelser

Urfolksretten handler om kollektive menneskerettigheter, og følgende folkerettslige bestemmelser er særlig relevante for Den norske kirkes arbeid med samisk kirkeliv og urfolksspørsmål.

Barnekonvensjonen, som gjennom menneskerettighetsloven er inkorporert i norsk lovgivning, har betydning for samene i det den fastslår at barn som tilhører en minoritet eller urbefolkning ikke skal nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe "å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk" (artikkel 30).

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) slår fast at i stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike, ikke berøves retten til, sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å dyrke sin egen kultur, bekjenne og praktisere sin egen religion, eller bruke eget språk (artikkel 27). I forhold til samer som urfolk er det en alminnelig tolkning at bestemmelsen også omfatter de materielle forutsetningene for samenes totale kulturutøvelse, også omtalt som naturgrunnlaget for samisk kultur. Statene pålegges en plikt til å sikre minoriteten mot inngrep fra andre, for eksempel andre offentlige organer eller private interesser. Videre slår SP artikkel 1 fast at alle folk har rett til selvbestemmelse. I senere år har FN-organer slått fast at denne retten også gjelder for urfolk. SP er ved menneskerettsloven inkorporert i norsk lov og konvensjonen går ifølge denne loven foran andre norske lovbestemmelser ved motstrid.

ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater etablerer minimumsstandarder for rettslig beskyttelse av urfolk og er ratifisert av Norge (1989). Hovedprinsippet i konvensjonen er urfolks rett til å bevare og videreutvikle sin egen kultur, og myndighetenes plikt til å treffe tiltak for å støtte dette arbeidet. Konvensjonen har bestemmelser om urfolks rett til å bestemme over sin økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling, til å lære å bruke eget språk og til å opprette egne institusjoner til å representere seg overfor myndighetene. Konvensjonen anerkjenner urfolks ønske om å opprettholde og videreutvikle sin egen identitet, språk og religion, innen rammen av de statene de lever i. Konvensjonen har videre bestemmelser om landrettigheter, sysselsetting og arbeidsliv, opplæring, trygd og helse.

FN-erklæringen om urfolks rettigheter vedtatt av FN's generalforsamling i 2007, fastsetter universelle minstestandarder for urfolks rettigheter. Urfolks rett til selvbestemmelse står sentralt, og erklæringen inneholder bestemmelser med hensyn til land, vann og ressurser, kultur, religion, utdanning, helse, egne institusjoner osv. I prinsippet etableres ikke nye rettigheter i forhold til tidligere FN-konvensjoner, men erklæringen er tydelig på hvordan slike rettigheter skal gjennomføres *i forhold til urfolk* under hensyntagen til deres spesielle situasjon. Slik representerer urfolkserklæringen den seneste folkerettslige utviklingen for vern av urfolks rettigheter, og er det mest samlende uttrykk for internasjonal urfolksrett. Erklæringen sier bl.a.:

Indigenous peoples and individuals are free and equal to all other peoples and individuals and have the right to be free from any kind of discrimination, in exercise of their rights, in particular that based on their indigenous origin. (Artikkel 2)

FNs urfolkserklæring er ikke juridisk bindende, men forplikter statene politisk og moralsk.

4.5. Føringer i regjeringens samepolitikk

I *St.meld. nr 28 (2007-2008) Samepolitikken*, som fikk bred tilslutning i Stortinget, har regjeringen lagt generelle føringer for alle offentlige organers ivaretagelse av samisk språk og kultur, samt mer spesifikke føringer for de enkelte samfunnsområder. Stortingsmeldingen har et eget kapittel om samisk kultur i Den norske kirke. Her pekes det på Den norske kirkes særlige ansvar for samisk kirkeliv, og at "et overordnet hensyn i varetakelsen av samisk kirkeliv i Den norske kirke er at det må utvikles i pakt med samisk selvforståelse og samiske tradisjoner" (s 178).

Stortingsmeldingen legger til grunn at samers rett til å utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv ikke er et privat, men et *offentlig* anliggende (s 69).

Det hviler [...] et stort ansvar på offentlige virksomheter på alle nivåer når det gjelder å ivareta samiske hensyn i sin virksomhet. Det innebærer at det må tas hensyn til samiskspråklige brukere av tjenestene, og det innebærer at virksomheten må ha tilstrekkelig samisk kulturkompetanse til å vite hvordan eget tjenestetilbud skal innrettes for å ivareta samiske brukere av ulike tjenester og tilbud på en god og likeverdig måte.

Alle offentlige organ har ansvar for å ivareta samepolitiske hensyn i utøvelsen av sin virksomhet. Omfanget av dette ansvaret vil variere fra virksomhet til virksomhet, men alle må ha et bevisst forhold til at disse hensyn skal ivaretas. Det krever systematisk og planmessig tilnærming som må bygge på et kunnskapsgrunnlag om samiske forhold av betydning for egen virksomhet (s 70).

Regjeringens føringer i Stortingsmeldingen svarer til Den norske kirkes egne ambisjoner på området. *Strategiplan for samisk kirkeliv* kan derfor forstås som Den norske kirkes arbeid med å følge opp føringene i stortingsmeldingen.

Som en oppfølging av stortingsmeldingen fremmet regjeringen i 2009 *Handlingsplan for samiske språk*. Denne er uttrykk for at et langsiktig arbeid for å sikre levedyktige samiske språk (sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk) er et hovedsatsningsområde for regjeringen. Handlingsplanens hovedområder er knyttet til følgende nøkkelord: (1) "Lære": målrettet samiskopplæring, "Bruke": økt bruk av samisk på flest mulig arenaer i det offentlige, og (3) "Se": synliggjøring av samisk bruk i det offentlige rom. *Strategiplan for samisk kirkeliv* kan relateres til alle de tre hovedområdene i *Handlingsplan for samiske språk*.

4.6. Statens ansvar for en aktivt støttende samisk religionspolitikk

FNs deklarasjon om urfolks rettigheter artikkel 12 fastslår urfolks rett til å utøve og videreføre egne åndelige og religiøse tradisjoner, skikker og seremonier: "Indigenous peoples have the right to manifest, practice, develop and teach their spiritual and religions traditions, customs and ceremonies [...]." *Strategiplan for samisk kirkeliv* legger til grunn at også samers *kristendomstradisjoner* er omfattet av denne rettsbeskyttelsen.

Kristendommen har i lang tid vært samenes religion, og det store flertallet av samer i Norge tilhører Den norske kirke. Over svært mange generasjoner er samers deltakelse i kirkens høytider, ritualer og trosliv tett sammenvevd med andre samiske kulturuttrykk og tradisjoner, og det har vokst fram egne samiske kristendomsforståelser. Dersom ikke samisk kirkeliv i Den norske kirke ivaretas, er det derfor fare for at viktige tradisjoner og kulturfelt i det samiske folket brytes ned, både eksplisitt religiøse og andre tradisjonsfelt.

Ansvar for å gi samiske kristendomstradisjoner rom og utviklingsmuligheter kan ikke ensidig plasseres hos Den norske kirke, men må sees i lys av statens helhetlige ansvar, hvor en *aktivt støttende samepolitikk* og en *aktivt støttende religionspolitikk* må sees i sammenheng. Dette peker i retning av behovet for en bevisst aktivt støttende samisk religionspolitikk fra myndighetenes side.

Strategiplan for samisk kirkeliv legger til grunn at det såkalte stat-kirke forliket ikke medfører grunnleggende endringer med hensyn til statens og Den norske kirkes forpliktelser overfor samisk kirkeliv. Selv og statens konfesjonelle binding opphører og Den norske kirke gis større selvstendighet, forblir Den norske kirke Norges folkekirke, og statens ansvar for å føre en aktivt støttende religionspolitikk gjøres eksplisitt. Den norske kirke er derfor fortsatt å betrakte som en kirke med særskilt forankring i grunnloven. Statens prinsipielle ansvar for ivaretagelse av samisk kirkeliv fastholdes i skjæringspunktet mellom en aktivt støttende samepolitikk og en aktivt støttende religionspolitikk også etter endrede relasjoner mellom stat og kirke.

4.7. Inkludering som minoritetspolitisk grunnprinsipp

Denne planen legger inkludering til grunn som minoritetspolitisk prinsipp i Den norske kirkes arbeid med samisk kirkeliv.

Segregering og integrering har historisk vært to minoritetspolitiske hovedtilnærminger. Mens segregering innebærer at minoriteten skilles ut og isoleres fra majoritetssamfunnet, innebærer integrering en motsatt bevegelse hvor minoriteten forsøkes føyd inn i majoritetssamfunnet. Til tross for at segregering og integrering representerer svært ulike minoritetspolitiske strategier, har disse et felles ideologisk utgangspunkt. Begge tilnærminger har *homogenitet* eller *likhet* som samfunnsnorm, med tilsvarende lav toleranse for forskjellighet og mangfold. Segregering skjer fordi noen oppleves som forskjellige fra likhetsnormen, og derfor blir forsøkt atskilt fra samfunnet for øvrig. Integrering skjer tilsvarende fordi mennesker oppleves forskjellige fra samfunnsnormen. Her skal "de fremmede" imidlertid assimileres inn i majoritetssamfunnet, med andre ord gjøres like majoriteten. Fornorskningspolitikken var altså en type integreringspolitikk.

Et tredje alternativ, som ivaretar en urfolksrettslig tenkning, er *inkludering*. Inkludering har et motsatt ideologisk utgangspunkt enn segregering og integrering idet man erkjenner at mangfold finnes, og forutsetter *ulikhet* eller *mangfold* som samfunnsnorm. Man tilkjenner dermed mennesker retten til å delta i samfunnets felles liv uten at de må oppgi sin egenart og forskjellighet.

Det er et selvfølgelig utgangspunkt for Den norske kirke at staten Norge er etablert på territoriet til to folk, det norske og det samiske, og at samene er et urfolk i Norge. Derfor forutsetter *Strategiplan for samisk kirkeliv* at *inkludering* er grunnprinsippet for samenes deltakelse i Den norske kirke. Samene som urfolk har rett til å gis rom og reell mulighet til å delta i kirkens nasjonale fellesskap ut fra sin egenart. Samisk kirkeliv skal ikke segregeres i Den norske kirke, dvs. avgrenses til noen samisk-kirkelige enklaver i kirkelandskapet. Samisk kirkeliv skal heller ikke integreres, dvs. strømlinjeformes og likedannes med majoritetskirkens "hovednorm". Samisk kirkeliv skal tvert om *inkluderes*, dvs. gis rom til å delta med sin forskjellighet som en nødvendig og likeverdige del av Den norske kirke.

4.8. Forsoning som delperspektiv

I sak KM 13/97 etablerte Kirkemøtet et forsoningsperspektiv på Den norske kirkes arbeid med samisk kirkeliv og det samiske folket. Erkjennelsen av kirkens medvirkning i fornorskningspolitikken og vilje til ny framtid var sentralt i Kirkemøtets vedtak: "Kirkemøtet

erkjenner at myndighetenes forsoningspolitikk og Den norske kirkes rolle i denne sammenheng har medført overgrep mot det samiske folk. Kirkemøtet vil bidra til at uretten ikke skal fortsette." Kirkemøtet har siden vektlagt forsoningsperspektivet i flere samiskrelaterte saker, bl.a. i behandlingen av finnmarksloven (sak KM 11/03).

Den norske kirkes dialog- og forsoningsarbeid kan ikke reduseres til enkelttiltak, men må sees i et helhetlig perspektiv der dialog- og forsoning relateres til alle sider ved Den norske kirkes arbeid med samiskrelaterte spørsmål. Da Kirkemøtet i sak KM 7/06 ba om en ny plan for utviklingen av samisk kirkeliv, la komiteen en slik tenkning til grunn:

Komiteen vil understreke at rettferdighets- og forsoningsarbeidet i kirken krever vilje til å prioritere ressurser, om nødvendig også over lang tid. For at uretten overfor den samiske delen av befolkningen ikke skal fortsette, må kirken prioritere samisk kirkeliv. Det vil også være til beste for kirken som helhet.

Strategiplan for samisk kirkeliv legger derfor til grunn et *strukturelt perspektiv* for kirkens dialog- og forsoningsarbeid der det viktigste er å skape rammer, relasjoner og strukturer som virker forsonende og fremmer likeverdig deltakelse. Fornorskningen har skapt en strukturell usynliggjøring av det samiske folket som lever videre med mindre det tas bevisste grep for å endre det. Å overvinne denne utfordringen forutsetter en historisk bevissthet hos alle parter, og en uttrykt vilje til å etablere nye strukturer som muliggjør en ny fremtid sammen. Den norske kirke har tatt viktige skritt i denne retning, og prosessen forutsettes videreført.

Strategiplan for samisk kirkeliv forutsetter forsoningsdimensjonen som et gjennomgående delperspektiv i bredden av tiltak som foreslås i denne planen. Forsonings- og dialogprosjekter i snever forstand behandles i delkapittel 5.8.

Fokuset på vern av skaperverket gir rom for å revitalisere og løfte fram tradisjonelle samiske verdier knyttet til naturen, og gi disse verdi. De samiske bidraget i planprosessen som ledet fram til ny plan for diakoni, var for øvrig avgjørende for at vern om skaperverket ble tatt inn i diakoniforståelsen.

Under planens pkt 3.2 Diakonien i en samfunnssammenheng settes diakonien inn i en historisk og samfunnsmessig ramme hvor forsoningsdimensjonen gjøres relevant for diakoniforståelsen. Det slås her fast at ivaretagelsen av samisk språk, kultur og samfunnsliv har en diakonal dimensjon:

Norge er bygd på territoriet til to folk - samer og nordmenn, jfr. Grunnloven §110A. Fornorskingen av samene har skapt dype sår som enda ikke er helet. Kirkens rolle i denne historien utfordrer til et forsoningsarbeid som synliggjør og ivaretar det samiske mangfoldet. Samenes rett til eget språk, historie, kulturelle uttrykk, næringsvirksomhet og medbestemmelse må også være sentralt for kirkens diakonale arbeid.

Diakonien har en viktig rolle i å skape rom for og styrke samisk identitet ved å ta på alvor samenes virkelighetsforståelse og liv.

Dette perspektivet gir også klare pekere mot det siste hovedperspektivet i plan for diakoni, nemlig kamp for rettferdighet.

Det vises for øvrig også til punktene nedenfor om forsonings- og dialogarbeid og urfolksarbeid.

Plan for diakoni er ved utgangen av 2009 ennå ikke tilgjengelig på de samiske språk, og etter innføringen av Plan for diakoni synes det som om det har vært få tiltak og arenaer for å drøfte innhold og utfordringer for samisk diakoni. Plan for diakoni tenkes utgitt på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk i løpet av 2010.

- Det er behov for et økt fokus på samisk diakoni i årene som kommer, og for å styrke feltet med økte ressurser. Samisk kirkeråd tilføres en stillingsressurs på feltet (jf foreslått stilling pkt 5.2.1).
- Samisk diakoni anbefales tematisert i egen fagkonferanse, og det arbeides videre med Plan for diakoni i samisk kirkeliv.

5.7. Forsonings- og dialogarbeid

I sak KM 13/97 uttalte Kirkemøtet følgende: "Kirkemøtet erkjenner at myndighetenes fornorskningsspolitikk og Den norske kirkes rolle i denne sammenheng har medført overgrep mot det samiske folk. Kirkemøtet vil bidra til at uretten ikke skal fortsette." Kirkemøtet anbefalte på denne bakgrunnen bl.a. at det ble arbeidet videre med forsoningsgudstjenester, og lagt til rette for videre arbeid med spørsmål omkring forsoning i menighetene.

Med hensyn til annonserte "forsoningsgudstjenester" har slike knapt vært holdt. I deler av det samiske miljøet kunne man etter vedtaket registrere engstelse for at slike gudstjenester kunne signalisere en overflatisk "forsoning" og en forventning til samer om at en vond og vanskelig historie skulle bilegges gjennom en enkelt gudstjeneste. Det er antakelig en bedre tilnærming

å skape gudstjenester som kan *virke* forsonende, enn å annonsere gudstjenester som "forsoningsguds-tjenester". Det er flere positive eksempler på dette.

Den mest konkrete oppfølgingen av det nevnte kirkemøtevedtaket med hensyn til forsoningsarbeid har vært et forsonings- og dialogprosjekt gjennomført i det lulesamiske området i Nord-Salten (Hamarøy og Tysfjord) i perioden 2005-2007. Gjennom prosjektet har Den norske kirke fått tilgang på svært viktige erfaringer som er overførbare med hensyn til lokalt og regionalt samisk-norsk forsoningsarbeid i andre deler av landet.

I prosjektet ble det etablert samtale- og dialogarenaer både for voksne og ungdom, hvor samer og norske sammen lyttet til hverandres historier og samtalte om den negative historien og følgerne av den. Prosjektet formidlet også utveksling med Koi-befolkningen i Sør-Afrika, en farget urfolksgruppe som har vært marginalisert både av de hvite og av den svarte majoriteten. Prosjektet fikk økonomisk støtte fra Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd.

I prosjektrapporten fra februar 2007 oppsummerer prosjektleder viktige oppgaver med hensyn til videreføring av det aktuelle forsoningsarbeidet:

1. Gjennom dialog- og forsoningsarbeidet i Nord-Salten har kirken framstått som en åndelig møteplass på en annen måte enn før. Den har latt seg påvirke av møtene med enkeltmenneskers fortellinger på en måte som har endret kirken, og folks bilde av den. *Erfaringene som er vunnet må overføres* og tilføres kirken også på andre områder og i møte med andre grupper som kirken har vært og er i konflikt med.
2. *Historieskriving.* Ved å øke lokalkunnskapen om samenes skjebne og særlig kirkens rolle i fornorskningen av samene, vil vi som kirke og lokalsamfunn kunne vinne den forståelsen vi i dag mangler om hva fornorskningen har gjort med samer og nordmenn bosatt i Nord-Salten helt fram til i dag. Så langt jeg kan forstå vil dette være en altfor stor og krevende oppgave for små og ressursfattige menigheter å gå i gang med på egen hånd. [...]
3. *Legge til rette for at samisk språk, kunst og kultur, i større grad slipper til i menigheter med både samisk og norsk befolkning.* Etter min mening bør det legges en detaljert plan for å sikre at det samiske samfunnet finner gjenklang i kirken i møte med kirkens kunst, kultur og språk. I dag er samisk kunst, kultur og språk nærmest totalt fraværende i de fleste kirkene i det lulesamiske området. Pr i dag er det bare en prest i området som behersker lulesamisk språk til liturgisk bruk. Denne situasjonen er totalt uakseptabel og fundamentalt gal. [...]
4. *Yte økonomisk og evt annen støtte ved behov, til den fremtidige, frittstående dialog- og forsoningsvirksomheten i lulesamisk område.*

Oppsummerende kan man si at av forsonings- og dialogprosjektet i Nord-Salten på den ene side setter forsoningsarbeidet i sammenheng med kirkens generelle arbeid med styrkingen av samisk kirkeliv (jf. pkt 4.8 ovenfor). På den annen side har prosjektet gitt særlige erfaringer med hensyn til fruktbare metoder for lokalt og regionalt forsonings- og dialogarbeid. Dette vil være relevant for større deler av samisk kirkeliv, og antakelig ha overføringsverdi også til andre områder av kirkens arbeid. Prosjektrapporten ber om opprettelse av en frittstående dialog- og forsoningsvirksomhet med utgangspunkt i det lulesamiske området.

- Det bør arbeides for videreutvikling og spredning av erfaringene fra det lulesamiske forsonings- og dialogprosjektet.

Forsoningsperspektivet ble lagt inn som et grunnperspektiv i Den norske kirkes behandling av forslaget til Finnmarksloven i 2003 (KM 11/03). Den norske kirkes stillingtagen i saken ble lagt merke til i norsk offentlighet og tillagt vekt i sluttbehandlingen av loven. Saken styrket mange samers opplevelse av at Den norske kirke også er til for samene. Det er fortsatt betydelige samiske rettighetsspørsmål som er uavklart i Norge, og som vil bli gjenstand for stortingsbehandling i stortingsperioden 2009-2013. Dette gjelder først og fremst rettighetene til land og vann i det samiske området sør for Finnmark, dvs. fra Troms og sørover til Femunden (Den nye sameretten), og sjøsamenes rettigheter til fjord- og kystfisket (Kystfiskeutvalgets innstilling). Kirkens arbeid på dette feltet har relevans for det kirkelige urfolksarbeidet (jf. pkt 5.12).

- Det er naturlig at Den norske kirke kjenner et ansvar for å følge med i de løpende samiske rettighetsprosessene. Det krever en kompetanse på området og en besinnelse på hva som er Den norske kirkes ansvar og rolle i slike saker.

5.8. Kirkelig kulturarbeid: kirkemusikk og kirkekunst

Den kirkelige kulturmeldingen *Kunsten å være kirke* (2005) danner grunnlag for den kultursatsningen som nå foregår i Den norske kirke. Her løftes samisk kirke- og kulturliv fram som et særskilt perspektiv, og følgende "konsekvenser og råd" løftes fram på feltet:

Den norske kirke bør legge til rette for at det samiske folk fritt skal få ivareta og videreutvikle sitt språk, sine symboler og uttrykksformer, og gi gode rammebetingelser for å få et levende og livskraftig samisk kirke- og kulturliv.

Det samiske folk skal ha rett til å ta i bruk egne kulturuttrykk og symboler i kirken. Det er grunnleggende viktig for å oppleve stolthet og trygghet i forhold til folkets egenart. Samiske kunstnere kan samles for å utveksle erfaringer, metoder og inspirere hverandre til å videreutvikle samiske kulturuttrykk. I sammenheng med gudstjenester og møter kan det legges opp til folkemøter der det kan diskuteres hva som vil kunne brukes av samiske symboler og kulturuttrykk i kirkelokalet.

Kirken utfordres til å finne symboler og riter med bakgrunn i samisk tradisjon. Dette fordrer et aktivt liturgisk arbeid der kjennskap til samisk historie, religiøs praksis og samiske kulturuttrykk er grunnleggende. Samiske teologer utfordres til å fortsette dette viktige arbeidet, mens de teologiske undervisningsinstitusjonene bør legge til rette for formidling av slik kunnskap.

Kirken bør være med på å skape møteplasser på tvers av generasjonene for å styrke samisk identitet. Dette kan skje i sammenheng med gudstjenester eller gjennom samlinger for konfirmanter fra hele Sápmi for å styrke tilhørigheten, samisk åndelighet og samiske tradisjoner og bidra til utveksling av kunnskap. Kirkegang er også en sosial begivenhet. Gudstjenesten kan forlenges i etterkant og slik gi mulighet for kontakt mellom generasjonene, der man også kan få høre nytt om slekt og venner som bor langt unna. En slik anledning vil på mange måter være et levende lærested for barn og unge. Ny informasjonsteknologi kan også tas i bruk. Internett kan være et godt redskap for

- Det settes av prosjektmidler sentralt til styrking av samisk kirkeliv over landegrensene på lokalt og regionalt nivå.

Samarbeidsrådet for kristne kirker i Barentsregionen (SKKB) ble opprettet i 1996 for å ivareta behovene for dialog og samhandling mellom de kristne kirkene i Barentsregionen etter jernteppets fall. Både lutherske og ortodokse kirker er medlemmer, og 9 bispedømmer i Norge, Sverige, Finland og Russland er representert i rådet. SKKB har urfolksspørsmål blant sine satsningsområder. Da majoriteten av russiske samer tilhører den russiskortodokse kirke har SKKB gitt en hensiktsmessig plattform for å ivareta de økumeniske relasjonene mot den russisk-ortodokse kirke i et slikt samarbeid.

- SKKB oppfordres til å videreføre og utvikle sitt urfolksrelaterte arbeid i Barentsregionen, med et særskilt fokus på samene.

5.12. Urfolksarbeid

Samene er en del av den verdensvide kirke. Det er viktig for samisk kirkeliv å delta i prosesser som kan styrke arbeidet med samisk kirkeliv i et urfolksperspektiv. Kontakt med andre urfolk gjennom Samisk kirkeråds arbeid har gitt viktige impulser til arbeidet med samisk teologi- og kristendomsforståelse. Dette har i sin tur gitt viktige bidrag i arbeidet med samisk gudstjeneste- og liturgiarbeid. Den norske kirkes arbeid med urfolksspørsmål har både en internasjonal og en nasjonal dimensjon, og knytter seg både til spesifikt kirkelige anliggender og til urfolks rettighetssituasjon generelt.

- Samisk kirkeråd tilføres en stillingsressurs på feltet (jf foreslått stilling pkt 5.2.1).

5.12.1. Støtte til urfolks rettigheter

Arbeidet med urfolks rettigheter må ivareta sammenhengen mellom den nasjonale og globale arena. Norge har lenge vært et foregangsland for urfolksrettigheter internasjonalt. Hva norske myndigheter gjør i forhold til sitt eget urfolk, gir signaler til andre land om hvordan urfolks rettigheter skal etterleves. Arbeidet med samiske rettigheter i Norge har derfor indirekte betydning for urfolkssaken globalt.

Kirkemøtet tok i 2003 et klart standpunkt i arbeidet med *Finnmarksloven* (KM 11/03). Kirken var synlig i en sak som var spesielt viktig for rettighetssituasjonen i Finnmark. Saken legger samtidig føringer på samiske rettighetsprosesser som nå finner sted fra Troms til Hedmark (*Den nye sameretten*), og med hensyn til sjøsamenes rettigheter til fjord- og kystfisket (Kystfiskeutvalgets innstilling). Det er ønskelig at kirken forholder seg tydelig til disse prosessene også i fortsettelsen. Kontakt med andre urfolk gir mot til å være en profetisk røst i vanskelige saker som har stor betydning for det samiske folk og kommende generasjoner (jf. pkt 5.7.).

5.12.2. Internasjonalt/økumenisk urfolksarbeid

De siste årene har det vært samisk representasjon i ulike internasjonale kirkelige fora, eks. i delegasjoner til generalforsamlinger i Konferansen av Europeiske kirker (KEK), Kirkenes verdensråd (KV) og Det Lutherske Verdensforbund (LVF). Dette er lærerike og

nettverksbyggende arenaer. Slike fora har i mange tilfeller ledet til verv i undergrupper som jobber mer spesifikt med urfolksspørsmål, og har gitt mange viktige impulser til arbeidet med samisk kirkeliv.

- Praksis med å sikre samisk representasjon i Den norske kirkes delegasjoner i sentrale internasjonale/økumeniske fora videreføres.

På mer generelt grunnlag er urfolksprogrammet i Kirkenes verdensråd en viktig samarbeidspartner, og Det Lutherske Verdensforbund har også gjort sentrale vedtak om å styrke sitt urfolksengasjement. Det anbefales å videreutvikle dette samarbeidet, og Den norske kirke bør vurdere å øremerke noe av den årlige økonomiske støtten til KV og LVF til urfolksarbeidet i disse organisasjonene. Det gis flere begrunnelser for dette. For det første har samarbeidet med sentrale aktører i det kirkelige urfolksarbeidet vist seg å gi viktige impulser for interne prosesser i samisk kirkeliv. For det andre har det samiske bidraget vist seg å ha betydning for det internasjonale urfolksarbeidet i KV og LVF. Til sist bør Den norske kirke se et særskilt ansvar for å bidra globalt på denne arenaen. Urfolk generelt tilhører verdens fattigste og mest marginaliserte befolkninger og kommer ofte fra kirker med små ressurser. Få land med urfolk er i samme posisjon til å bidra i det kirkelige internasjonale urfolksarbeidet som Norge. Den norske kirkes påtrykk og bidrag var utslagsgivende for at KV's urfolksprogram ble gjenopprettet i 2008, og både Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd har ytt økonomisk støtte til urfolksprogrammet i KV de siste årene.

- Deler av Den norske kirkes årlige økonomiske støtte til KV og LVF øremerkes urfolksarbeidet i disse organisasjonene.

5.12.3. Internasjonal diakoni og misjon (bistand)

Samarbeid med Kirkens Nødhjelp:

Samisk kirkeråd er representert i Kirkens Nødhjelps (KN) representantskap og har som en av oppdragsgiverne hatt samarbeid med KN på urfolksfeltet. Dette har i særdeleshet dreid seg om regionene det sørlige Afrika (sanfolket) og det sirkumpolare område / Russland.

KN har over tid vært tungt inne i arbeid relatert til sanfolket (tidligere ofte kalt "buskmenn") som er et urfolk i Kalahari-regionen i det sørlige Afrika. KN bidro bl.a. til at sanfolket vant rettsaken om Central Kalahari Game Reserve i 2006. I 1995 ble det etablert kontakt mellom Samisk kirkeråd og Kuru Development Trust (i dag Kuru Family of Organisations), Botswana. Representanter fra sanfolket besøkte Tromsø og Karasjok dette året. 1997 hadde en samisk diakonstudent praksis i Kuru. I 1998 deltok to San på KV's urfolkskonferanse i Karasjok hvor landspørsmål ble satt på dagsorden. Under samiske kirkedager 2004 la KN til rette for deltakelse av to San-ungdommer tilhørende den reformerte kirke i D'kar, som bl.a. bidro med seminar om urfolkenes situasjon i Botswana. Samme år bidro KN til at dansegruppen Naro Giraffe Group fra sanfolket besøkte Karasjok menighet og den samiske festivalen Riddu Riddu. Høsten 2004 finansierte og organiserte KN at en samisk delegasjon fikk besøke sanfolket i Botswana. Delegasjonen fikk godt innblikk i sanfolkets situasjon, samt arbeidet med å kartlegge Sanfolkets bruk av landområder. Det som særlig sto i fokus, var rettsaken om Central Kalahari Game Reserve og sanfolkets rett til å fortsette å bo i dette området. Sanfolket vant rettsaken i 2006. Kirkens Nødhjelps støtte til utvekslingsarbeidet har vært betydningsfullt. De siste årene har det ikke vært noen oppfølging av disse kontaktene fra samisk kirkeliv.